

Människors mötesplatser: Föreningar och deras kulturmiljöer i Jämtlands län

Föreningsarkivet i Jämtlands län
Med ekonomiskt stöd från Länsstyrelsen i Jämtlands län
Margareta Olsson
Östersund oktober 2014

Kontaktuppgifter:
Föreningsarkivet i Jämtlands län
Arkivvägen 1
831 31 Östersund
063-77 64 20
www.faj.se

Omslagsfoto:
Tavnäs föreningshus 2014. Foto: Margareta Olsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	1
BAKGRUND	2
SYFTE	3
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	3
År 2012	3
År 2013 – Dokumentationsarbetet tar fart	5
Arbetet går vidare under 2014	8
RESULTAT OCH REFLEKTIONER	10
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	13
BILAGOR 1-4	

FÖRORD

Projektet *"Människors mötesplatser: Föreningar och deras kulturmiljöer i Jämtlands län"*, har bedrivits av Föreningsarkivet i Jämtlands län med ekonomiskt bidrag från Länsstyrelsen i Jämtland län. Projektet har löpt på deltid under åren 2012-2014.

Syftet med projektet har varit att öka kunskapen om föreningslivets byggnader och anläggningar, om föreningarna som stod bakom och deras verksamhet, och inte minst den betydelse dessa mötesplatser haft både för samhället och för individer. Det handlar här om dessa kulturmiljöers plats både i ett historiskt perspektiv och i nutid.

Projektet har varit ett samarbetsprojekt mellan Föreningsarkivet i Jämtlands län och ett antal studiegrupper, föreningsaktiva och lokalhistoriskt intresserade personer från alla delar av Jämtlands län. Projektet hade inte varit möjligt att genomföra utan detta breda samarbete, och därför vill Föreningsarkivet rikta ett stort tack till alla som på olika sätt har deltagit i arbetet.

Projektets resultat redovisas i två delar. Dels i denna rapport som huvudsakligen beskriver arbetets genomförande, dels i en bok med samma titel som projektet, och som beskriver länets föreningsliv och kulturmiljöer utifrån arkiv- och litteraturstudier samt utdrag ur studiegruppernas och privatpersoners dokumentationsresultat.

Vår förhoppning är att det arbete som nu genomförts ska inspirera till fortsatt och förnyat dokumentationsarbete, och att intresset för föreningslivets kulturmiljöer också ska resultera i att fler byggnader vårdas, restaureras och kommer till användning som mötesplatser. Dessa platser kan sedan utvecklas vidare som besöksmål, och bilda nav för olika former av byutvecklingsprojekt. Goda exempel finns redan nu, och bör spridas vidare.

BAKGRUND

Jämtlands län har präglats av ett livaktigt föreningsliv, som också har lämnat spår i form av flera hundra föreningshus. Dessa byggnader visar också vilka rörelser som varit starka i länet. Jämtland är till exempel känt för att vara det ordenstättaste länet i Sverige, något som avspeglas i den mängd ordenshus som har uppförts. Ett annat exempel är de många Folkets Hus-byggnader som uppfördes i nuvarande Strömsunds kommun och i Härjedalen från 1920-talet och framåt, och som pekar på arbetarrörelsens starka position i dessa delar av länet.

Under 1980-talet och i början av 1990-talet genomförde Föreningsarkivet i Jämtlands län kommunvisa inventeringar av föreningslivets arkiv. Samtidigt företogs en dokumentation av de byggnader som uppfördes av de tre stora folkrörelserna; frikyrkörörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. Dokumentationen omfattade fyra kommuner i länet; Krokom, Östersund, Härjedalen och Berg och resultatet redovisades i rapportform 1985, 1988, 1990 respektive 1991. Man konstaterade här att det forskats förvånansvärt lite om folkrörelsernas byggnader, trots att de haft en stor betydelse både ur ett socialt, kulturellt och inte minst politiskt perspektiv. Den dokumentation som då genomfördes fokuserade dock i första hand på att beskriva själva byggnaderna; deras planlösning, inredningsdetaljer, eventuella ombyggnationer och även hur byggnaderna finansierades. Till en viss del uppehöll man sig också vid husens symbolvärde. Intressanta iakttagelser är bland annat att föreningshusen blev symboler för föreningens styrka, självständighet och ett uttryck för den gemenskap och beslutsamhet som rådde bland medlemmarna. För att överhuvudtaget finansiera byggnationen bildade många föreningar speciella byggnadsföreningar. Ett vanligt sätt att ordna finansieringen var att teckna andelar i det blivande föreningshuset, ett annat var att låna pengar, ett tredje var olika insamlingar, auktioner och basarer där överskottet gick till husbygget. Till detta krävdes också stora egna insatser.

Föreningshusen blev också symboler för yttrande- och mötesfrihet då många föreningar inte fick hyra de befintliga samlingslokalerna på orten. Likaså blev föreningshusens planlösning med en tydlig funktionsindelning samt användandet av ny byggnadsteknik i sig en symbol för modernitet och framtid och även ett brott med den traditionella bebyggelsen. Föreningshusen skulle också avspegla de idéer och den ideologi som präglade föreningens verksamhet. Det fanns också en viktig symbolik i detta eftersom folkrörelserna ansåg sig stå för det nya, det moderna och för framtidens idéer.

Så byggnaderna har i själva verket mycket mer att berätta om det lokala föreningslivet, om föreningarnas verksamhet och inte minst de idéer som människor på olika vis kämpat för. Husen är minnesmärken över de människor som på olika sätt engagerat sig i utvecklingen av vårt samhälle. Men de är

också intressanta tidsdokument och en del av det moderna, demokratiska samhällets kulturarv. Föreningshusen har varit centrum för det lokala kultur- och nöjeslivet, och bland annat nykterhetsrörelsens lokaler har ofta varit de enda icke-religiösa samlingslokalerna som funnits. Byggnaderna har med andra ord betytt mycket för gemenskapen och föreningslivet på orten. Här har man till exempel förhandlat, övat på att hålla sammanträden, studerat, diskuterat, dansat, spelat, gymnastiserat, sjungit, sett på film och gått på fest. Utöver de föreningshus som de ovan nämnda folkrörelserna byggde har även andra gemenskapsbyggnader uppförts av olika föreningar, som till exempel de badhus- och tvättstugueanläggningar som uppfördes som ett led i den folkhälsokampanj där man propagerade för renlighet och hygien. Till detta kan nämnas de många anläggningar som uppförts via de kooperativa ekonomiska föreningarna.

SYFTE

Syftet med detta projekt har varit att generera fördjupad kunskap om länets föreningshus och deras kulturmiljöer, samt den verksamhet som har bedrivits där. Vi önskade veta mer om verksamhetens betydelse både ur ett socialt, kulturellt och samhällspolitiskt perspektiv. Ett annat mer långsiktigt syfte har varit att den fördjupade historiska kunskapen kring föreningshusen skulle kunna leda till nya aktiviteter, där byggnaderna spelar en viktig roll i framtida byggnadsutveckling.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

För att nå ett så bra resultat som möjligt beslöt vi på ett tidigt stadium att försöka engagera representanter för föreningar och även lokalhistoriker/bygdeforskare i dokumentationsarbetet. En stor del av projektets första etapp gick åt till kontaktskapande. Under år 2013 kom många studiecirkel i gång. Det tredje, och avslutande året, har till stor del präglats av arbetet kring den planerade publikationen, där utdrag ur de inkomna bidragen varvas med en övergripande text om folkrörelsernas framväxt i länet och den betydelsefulla roll de spelat. Här nedan redogörs mer utförligt för arbetet år för år.

År 2012

För att skaffa oss en överblick över de föreningshus som finns eller har funnits i länet gick vi igenom de byggnadsinventeringar som genomfördes av Jamtli på 1970-talet och de inventeringar av föreningshus som Föreningsarkivet gjorde under 1980- och 1990-talen inklusive en inventering av ekonomiska föreningar i länet som redovisades i rapporten "Det ekonomiska samarbetets historia" 1996. Vi tog också del av litteratur med koppling till ämnet, där boken Frikyrka och väckelse i Jämtlands län 1850-1940 (Sahlberg 1982) har varit särskilt användbar.

En stor del av tiden gick under hösten åt till att komma i kontakt med föreningar och/eller bygdeforskare för att sprida information om projektet. Beträffande föreningar sökte vi i första hand sådana som kunde tänkas ha ett föreningshus, vilket formade urvalet. För att nå så många föreningar som möjligt ur vår målgrupp nyttjade vi både vårt eget medlemsregister och de föreningsregister som varje kommun i länet har. En svårighet vi stötte på är att de flesta kommunregister inte är heltäckande. De listar bara föreningar som sökt bidrag. Endast en kommun sade sig ha som målsättning att upprätta ett fullständigt föreningsregister, detta som en service till sina invånare. En annan svårighet var att kontaktuppgifter saknades eller var inaktuella.

Mer än 350 brev och e-brev skickades ut under hösten, och utskicken kombinerades med telefonsamtal och information om projektet på några kommuners hemsidor. Vi satte också in en annons i JLS-Nytt, medlemstidning för Jämtlands Lokalhistoriker och Släktforskare, samt nyttjade befintliga nätverk.

Med syfte att sprida information om projektet och också för att knyta fler kontakter medverkade Föreningsarkivet både vid Kulturarvsfestivalen i Hunge, Bräcke kommun, i slutet av september och vid seminariet "Kulturmiljö och riksintressen", som arrangerades i november av Länsstyrelsen i Jämtlands län. Vid Kulturarvsfestivalen fick jag tillfälle till ett fördjupat samtal med Bertil Jonsson, ABF Bräcke, som redan visat intresse för detta projekt.

Kulturarvsdagen i Hunge Folkets Hus september 2013. Foto: Margareta Olsson

Som ett resultat av vårt gemensamma förarbete kunde vi tillsammans med ABF Bräcke genomföra en upptaktsträff i Bräcke Folkets Hus i början av december månad. Till mötet kom representanter från omkring tio föreningar i hela kommunen, sammanlagt cirka femtio personer. Vid träffen presenterade vi projektet närmare och stämde också av den studieplan med temafrågor som vi

utarbetat. Syftet var både att ge inspiration och handfasta råd i arbetet med att dokumentera föreningshus och deras historia. Ett tiotal studiecirkel planerades att starta i början av det kommande året.

För temafrågorna som utarbetats som ett stöd i dokumentationsarbetet, se BILAGA 1.

Det påtagliga intresset och den goda uppslutningen som vi möttes av i Bräcke kommun medförde att arbetsmetoden omvärderades. Erfarenheterna från Bräcke visade att det skulle vara lämpligare och ge bättre resultat att åka ut på besök i länet istället för att koncentrera träffarna till Östersund, som det ursprungligen var planerat.

Åtminstone ett par föreningsforskare startade sitt dokumentationsarbete redan under år 2012. Under slutet av året fick vi in det första bidraget som var skapat inom projektets ram, en nyskriven minnesberättelse med koppling till Glöte föreningshus. I vårt utskick hade vi också efterlyst tidigare gjorda dokumentationer, och även här fick vi gensvar på ett tidigt stadium. En del besökte oss personligen för att överlämna sina verk, andra skickade in bidrag eller hörde av sig via telefon för att tipsa om manuskript eller tidigare publicerade texter.

År 2013 – dokumentationsarbetet tar fart

Under år 2013 fortsatte vårt kontaktskapande med fler utskick och telefonsamtal. Fortlöpande under året informerades, i olika sammanhang, om projektet.

Allt eftersom vi fick in intresseanmälningar om att delta i projektet åkte vi, i mån av tid, ut på besök till föreningar och enskilda forskare. På en del orter kom representanter från flera föreningar till dessa möten. Vi besökte under året Hissmofors, Skålan, Hackås, Järpen, Strömsund, Hedeviken, Hammerdal, Mårdsjön och Bräcke för att informera och för att utbyta tankar.

Redan från början av året kom många igång med sina dokumentationsarbeten. En del av grupperna, som de i Bräcke kommun, träffades i studiecirkelform, andra som mer löst formerade grupper. En del anslöt också som enskilda forskare.

Den första fasen i arbetet bestod till stora delar av ett faktainsamlade kring föreningen och dess hus. Ett sätt att få veta mer om föreningarnas historia är att ta del av äldre föreningshandlingar, i den mån de finns bevarade. En del föreningar förvarar sina arkiv själva, andra har sedan tidigare deponerat sina handlingar i Föreningsarkivet. I Föreningsarkivets samlingar finns i nuläget arkivmaterial från drygt 4 100 föreningar, varav de flesta är vilande eller upphörda.

Under året tog Föreningsarkivet emot många grupper eller enskilda personer som kom för att studera arkivhandlingar, några passade på att kombinera det med studiebesök. Vissa kom någon enstaka gång, medan andra återvände vid upprepade tillfällen. En grupp valde att under hela arbetet förlägga sina studiecirkelträffar till våra lokaler. Projektsamordnaren fanns alltid till hands för dem som vid besöken ville ställa frågor eller bolla idéer. Andra vägar som grupperna gått för att finna information har bland annat varit att ta del av tidigare skrivet material, göra intervjuer, skriva ner egna minnen, arbeta med fotografier samt besöka kommunarkiv.

Studiecirkel från Hedeviken besöker Föreningsarkivet. Arkivpedagog Jim Hedlund i berättartagen. Foto: Margareta Olsson

Löpande under hela året kom nya intresseanmälningar. Samtidigt var det så, att några av dem som hade anmält sitt intresse inte kom igång över huvudtaget. De flesta arbetade dock på med faktainsamlandet. Den stora stöttestenen för många grupper verkade vara själva skrivprocessen, både att sovra i sitt material och skapa en färdig text. Många timmar har ägnats åt telefonsamtal med deltagare där vi diskuterat skrivandet.

Just detta, att många efterfrågade råd i sitt skrivande, medförde att temat ändrades för årets andra sammandragning med studiecirkelarna i Bräcke kommun. I stället för att ha ett möte med fokus på storytelling, som vi först planerat, koncentrerade vi oss på skrivprocessen. Vi tog hjälp av Jan-Olov Jonsson, en erfaren forskare som själv medverkat i projektet med en skrift om Rödöns bygdegård.

Även vid ett par andra tillfällen har projektdeltagare engagerats, då några av dem har medverkat i arkivens programverksamhet. Den europeiska Kulturarvsdagen, som i september arrangerades i samarbete med Landsarkivet i

Östersund, hade detta år temat *Människors mötesplatser*. Förutom att ta del av utställningar och arkivhandlingar med koppling till föreningshus och deras funktion som mötesplatser, kunde besökarna också lyssna på en föreläsning av Eva Eklund om Hissmofors Folkets Hus. Ett annat arrangemang som hölls i Föreningsarkivets regi var ett forskarcafé där Jan-Olov Jonsson berättade om sin forskning rörande det tidigare ordenshuset, numera Rödöns Bygdegård.

Föreningsarkivet deltog också under året i ett par evenemang och möten som anordnats av olika föreningar. Ett var Mårdsjödagen, som anordnades av Intresseföreningen Baracken. Föreningen bevarar och förvaltar Frälsningsarméns lokal i Mårdsjön, för övrigt den första kår i Sverige som bildades på landsorten och den tolfte i hela landet.

Mårdsjödagen 2013. Foto: Margareta Olsson

Föreningsarkivets representanter fanns också på plats då Jan-Olov Jonsson hade releaseträff på Rödöns Bygdegård och presenterade sin nyläppta bok *Från ordenshus till bygdegård under 120 år*. Under sommaren besöktes också Hållandsgården, där Ingemar Eklöv visade både Nylands missionshus och den missionslada som tjänar som ett litet museum kring den missionsverksamhet som bedrivits i föreningens regi.

Under senhösten inkom sju nyproducerade bidrag, några i form av omfattande dokumentationer, andra som personliga minnesberättelser eller andra typer av dokument. I de fall skribenterna ville ha hjälp med korrekturläsning gav

arkivets personal villigt hjälp. Till dessa ska läggas de bidrag som arkivet i början av året mottog som bestod av tidigare gjorda dokumentationer.

Arbetet går vidare under 2014

Även under detta år har Föreningsarkivet varit ut i länet och besökt några föreningshus. Bland annat dokumenterades ett familjearrangemang som hölls på Bygår'n i Undersåker den 6 juni. Det är i år 60 år sedan deras föreningshus stod klart och det uppmärksammades bland annat med utställningar, föredrag om bygden och en mängd olika aktiviteter både på dagen och under kvällen.

Andra föreningsbyggnader som besökts är Linnéholmen i Ytterån, där nykterhetsorganisationen Vita Bandet en gång drev ett vilo- och konvalescenthem för husmödrar, samt Tavnäs föreningshus. Det senare uppfördes år 1904 av Logen Thron. Föreningshuset, som är mycket välbevarat, är i dag ett av länets byggnadsminnen.

Tavnäs föreningshus. Scenen i stora salen. I fonden en av de kulisser som målades 1904-1905 av Olle Lindberg, född i Gevåg. Foto: Margareta Olsson

I början av april bjöd Föreningsarkivet in alla deltagare i projektet till en träff i Östersund, och inbjudan hörsammades av representanter från ett 15-tal föreningar. Vid detta tillfälle gavs en historisk bakgrund till folkrörelsernas framväxt och deras byggnader, vilken betydelse de haft både för

samhällsutvecklingen men även sett ur en mängd andra perspektiv, såsom socialt och kulturellt. Olof Edin, byggnadsantikvarie på Jamtli, berättade om vård av äldre byggnader, och om vad man ska tänka på i samband med renoveringar. Han poängterade att Jamtli står till förfogande för frågor rörande byggnadsvård, och att man även kan ge tips om var man som förening kan söka bidrag för att rusta och renovera. Olof Edin har tidigare medverkat vid en liknande träff i Bräcke kommun, och då liksom nu märktes att dessa frågor verkligen engagerar.

Ett ytterligare syfte med denna träff var att deltagarna, som kom från vitt skilda håll i länet, skulle få en möjlighet att träffa varandra och utbyta erfarenheter. Under mötet poängterades att resultatet av det dokumentationsarbete som föreningarna nu utför kommer att bli ett värdefullt material för framtida forskning. Därför är det viktigt att de grupper som inte hinner bli färdiga under projekttiden ändå fortsätter sitt arbete. Förhoppningen är också att det samarbete mellan arkivet och länets föreningsliv som nu byggs upp ska fortleva och utvecklas under kommande år.

Det visade sig vid mötet, glädjande nog, att flera grupper hade siktat inställt på att ge ut egna publikationer, och även att utveckla arbetet kring sina föreningshus. Jan-Olov Jonsson erbjöd sig också att ge råd och hjälp vid trycksaksproduktionen, enskilt eller vid kommande möten. För att ha möjlighet att bli representerad i Föreningsarkivets planerade publikation, som avslutning och redovisning av projektet, sattes dock deadline till 15 augusti för inlämning av bidrag.

Det var sedan många studiegrupper och enskilda som flitigt arbetade på och hann lämna in sina bidrag före deadline. En del hade då avslutat sitt dokumentationsarbete, medan andra fortfarande var i full gång, men som ändå ville passa på att bidra med ett urval, hämtat från det pågående arbetet.

Arbetet med den avslutande publikationen har upptagit en stor del av arbetstiden under detta år. De inkommande bidragen har fortlöpande gått igenom, likaså tidigare gjorda dokumentationer. Dessutom har djupdykningar gjorts i Föreningsarkivets eget arkivmaterial. Ur allt detta har sedan texter valts ut, för att därefter redigeras. Arkivets personal har också utfört eget dokumentationsarbete samt, framför allt, bidragit med en text som på ett övergripande plan skildrar folkrörelsernas och föreningslivets framväxt i länet. Mycket tid har också ägnats åt att söka efter lämpliga illustrationer och fotografier. Bildmaterial har dels inkommit från dem som medverkat i projektet, men har även hämtats ur Föreningsarkivet egna samlingar och beställts från Jamtlis bildbyrå.

Under senhösten, i samband med att boken ges ut, planeras ett evenemang på Föreningsarkivet för dem som på ett eller annat sätt har deltagit i detta projekt. Även andra med intresse för dessa frågor kommer att inbjudas.

RESULTAT OCH REFLEKTIONER

I denna delrapport har arbetsgång och genomförande av projektet beskrivits. Denna del kompletteras av en andra del, den publikation där dokumentationsgruppernas resultat presenteras, och där föreningshusen och deras betydelse lyfts fram. I boken *Människors mötesplatser. Om föreningslivets kulturmiljöer i Jämtlands län* finns både en övergripande redogörelse av folkrörelsernas och föreningslivets framväxt i länet, dels ett urval ur det material som kommit in under projekttiden. För dem som önskar ta del av hela det stoff som inlämnats under projekttiden hänvisas till Föreningsarkivet i Jämtlands län.

Intresset från föreningsaktiva och/eller från lokalhistoriker för att delta i detta dokumentationsprojekt har varit glädjande stort. Omkring 140 personer har deltagit i studiecirkelar, i mer lösa grupperingar eller som enskilda forskare, se BILAGA 2. En del personer har varit med i flera cirkelar. Deltagarna kommer från länets alla kommuner, där Östersunds kommun är minst representerad.

Det är också många som har lämnat in bidrag. En del har lämnat färdiga dokumentationer och avslutat sitt skrivande, medan andra ska fortsätta och har sänt in delar av materialet. Eftersom grupper och enskilda personer har anslutit allt eftersom under hela projekttiden finns det också de som just har påbörjat sitt arbete. För en lista på de bidrag vi fått in, se BILAGA 3.

Vi har även under projekttiden fått in bidrag i form av tidigare gjorda dokumentationer kring föreningar och deras föreningshus, se BILAGA 4.

De bidrag vi fått in har varit av skiftande karaktär. En del har koncentrerat sig på en viss tidsperiod eller en viss företeelse, medan andra har följt verksamheten i föreningshuset från starten och fram till i dag ur ett brett perspektiv. Några har kommit med berättelser om föreningar och byggnader som inte längre finns, andra har skrivit ner personliga minnesberättelser. Vi har också fått in utdrag ur intervjuer samt en del fotografier. Det som kommit in är, oavsett omfattning och inriktning, värdefullt och bidrar till att utöka den samlade kunskapen kring länets föreningshus och den betydelse dessa har haft, och har än i dag.

Detta är första gången Föreningsarkivet inbjudit länets föreningsliv till ett så brett upplagt samarbetsprojekt. Att involvera föreningsaktiva och bygdehistoriker har visat sig vara mycket lyckat ur flera aspekter, förutom den rent kunskapsmässiga. Att kulturinstitutioner involverar det civila samhällets organisationer och andra ideella krafter i sin verksamhet är något man efterlyser från regionalt och nationellt håll, och därför känns det glädjande att vi i detta projekt lyckats så bra. Fördelarna och vinsterna med detta samarbete

är många. Som varande en liten institution med mycket begränsade resurser har detta varit ett bra sätt att arbeta, och vi vill ta vara på och utveckla detta samarbete ytterligare. Några steg på vägen har tagits genom att arkivet under projektiden engagerat deltagare både i programverksamheten och som rådgivare till andra både vad det gäller skivprocess och i arbete kring fotografier.

För Föreningsarkivets del har projektet medfört en ökad efterfrågan av arkivmaterial som förvaras hos oss, då många grupper och enskilda kommit på besök för att ta del av olika föreningsdokument. Vi har också mottagit en del arkivmaterial, bland annat från ett par nerlagda föreningar.

Många av studiegrupperna kommer att fortsätta att träffas. En del av dem som lämnat in utdrag ur sitt arbete vill arbeta vidare, för att göra en mer omfattande historik. Några sätter till och med ribban ännu högre och vill göra en dokumentation över hela byn eller samhället. Det känns också glädjande att flera har visat intresse för att komma med, men måste avsluta andra åtaganden först. Även om projektet i sig nu avslutas, så fortsätter alltså dokumentationsarbetet. Flera av dem som har avslutat sina dokumentationer har påbörjat ny forskning, eller säger sig vilja göra det. Även om de kanske inte väljer att forska om just föreningshushistoria, så har projektet bidragit till att sätta i gång processer som egen kulturell aktivitet.

Några av dem som lämnat in bidrag har frågat om de samtidigt får använda det sammanställda materialet i andra sammanhang, som till exempel att publicera det i olika årsskrifter. Andra har lämnat exemplar av sin historik till de personer som de fått intervjua eller som gåva till föreningens samtliga medlemmar. Att materialet sprids är bra, ett av syftena med projektet är ju att öka kunskapen om föreningarnas byggnader och deras kulturmiljöer.

Rapportens andra del, boken *Människors mötesplatser*, kommer förhoppningsvis att bidra till att bredda och fördjupa kunskapen om länets föreningshus och den mångskiftande verksamhet som där haft sin bas. Vi hoppas också att boken ska tjäna som en inspirationskälla till ett fortsatt engagemang för, och utveckling av, föreningshusen och det arbete som bedrivs där i dag.

Vår förhoppning är också att det ökande intresset för föreningslivets byggnader dels ska resultera i att flera byggnader restaureras och kommer till användning som mötesplats i bygden, dels att dessa byggnader kan utvecklas vidare och bilda nav för olika former av byutvecklingsprojekt. Goda exempel finns, och bör spridas vidare.

Som avslutning kan konstateras att arbetet med detta projekt har varit mycket givande även för arkivets personal. Förutom alla intressanta möten med föreningsaktiva har det också bidragit till en fördjupad insikt i omfattningen av

det ideella engagemang som läggs ner i arbetet kring länets föreningshus, och inte minst med vilken entusiasm verksamheten bedrivs.

Kyrkkaffe vid Boggsjö kapell. Foto: Margita Gustafsson

Kakkalas på Börtnangården 2012. Fotograf: Mona Lundell

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Det ekonomiska samarbetets historia. En inventering av ekonomiska föreningar i Jämtlands län 1886-1993. Rapport från Föreningsarkivet i Jämtlands län 1996.

Föreningsinventering i Krokoms kommun. Rapport. Folkrörelsernas arkiv i Jämtland 1985.

Inventering av folkrörelsernas byggnader i Bergs kommun. Folkrörelsernas arkiv i Jämtlands län 1991.

Inventering av folkrörelsernas byggnader i Härjedalens kommun. Folkrörelsernas arkiv i Jämtlands län 1990.

Inventering av folkrörelsernas byggnader i Östersunds kommun. Folkrörelsernas arkiv i Jämtlands län 1988.

Sahlberg, Carl-Erik: Frikyrka och väckelse i Jämtlands län 1850-1940. Fornvårdaren 18. Jämtlands läns museum. 1982.

Föreningshus och deras historia Underlag för dokumentation

Bakgrund

Försök att placera bygden och föreningen i ett större sammanhang.

Berätta om föreningens framväxt. Varför startades föreningen? Av vem eller vilka? Fanns andra föreningar/folkrörelser i bygden som var viktiga?

Varför skaffade man sig ett föreningshus?

Redogör för betydelsen av en samlingspunkt i ett historiskt perspektiv.

Om själva föreningslokalen och dess historia:

Är huset uppbyggt av föreningen eller har det övertagits och haft annan funktion tidigare? Vilken/vilka? Om byggnaden haft annat syfte tidigare, hur väl går det att dokumentera detta?

När uppfördes huset? Om platsen där huset står/har stått. Varför denna placering?

Berätta om hur bygget gick till. Fanns särskild byggnadsförening? Om

finansiering; eget arbete, gåvor, syföreningar med mera. Ritningar; typritning eller byggnad som sticker ut och skiljer sig från mängden? Interiör och exteriör.

Material, disposition av lokalen. Ombyggnader genom åren? Andra stora

förändringar? Nyttjas hela föreningshuset av föreningen eller bara vissa delar?

Berätta om särskilda händelser och incidenter med koppling till byggnaden. Hur

är det/ hur har det varit inrett och möblerat? Dekorerat? Finns föremål med speciell historia?

Om föreningen och dess verksamhet förr, nu och i framtiden

Om föreningen då/nu - vilka vänder den sig till? Vilka blir medlemmar? Titta gärna på faktorer som ålder, kön, social skiktning

Om föreningens övergripande idéer.

Vilken verksamhet har funnits genom åren? Vilka frågor har man engagerat sig i?

Beskriv aktiviteterna så utförligt som möjligt, både de mer vardagliga och de mer festbetonade. Finns speciella händelser som sticker ut mer än andra? Särskilda personer som betytt något extra eller lämnat mer bestående spår?

Har andra än föreningen och dess medlemmar också nyttjat lokalerna? Vilka? På vilket sätt? Berätta så detaljerat som det går.

Vilken verksamhet finns i dag?

Vad har verksamheten betytt för människorna och för samhället? Vad betyder den i dag?

Vilka framtidsplaner finns? Hinder och möjligheter för att förverkliga dem? Kan ert föreningshus utvecklas till ett besöksmål? Är det önskvärt? Vad vill ni i så fall lyfta fram?

Om källor

Arkivhandlingar

En källa till kunskap om föreningshusen och föreningarnas verksamhet är föreningshandlingarna. Var finns dessa? Finns de samlade någonstans eller utspridda hos olika medlemmar? En uppgift i detta projekt kan vara att försöka samla ihop handlingarna i den mån det går och se till att de får en säker förvaring.

Ur arkivhandlingarna går att utläsa mycket om föreningarnas verksamhet.

Intervjuer och minnesanteckningar

Ett annat, och i många fall väldigt angeläget sätt att få ökad kunskap är att göra intervjuer med människor som kan berätta om föreningen och dess historia eller åtminstone delar av historien.

Att intervjuas – ställ öppna frågor som öppnar upp för ett berättande

Tänk igenom före samtalen/intervjun vad du vill ha reda på. Gör noteringar kring frågeställningar. Styr dock inte samtalet för hårt.

Kanske har du själv egna minnen att skriva ner?

Fotografier

Finns det fotografier med koppling till föreningen och föreningshusen? I föreningens ägo eller hos andra? Går det att få låna fotografierna för att skanna dem?

Att arbeta med fotografier – försök att identifiera människor på bilden. När är bilden tagen? Var? I vilket sammanhang? Vem är fotograf?

Andra källor

Dagböcker, brev, minnesanteckningar

Tidningsklipp?

Tryckta källor? Finns något skrivet tidigare i till exempel årsskrifter eller bygdeböcker?

När man arbetar med olika typer av källor, viktigt att ange var man hämtat en uppgift. Man ska lätt kunna gå tillbaka och kontrollera.

Mål med dokumentationen

Att öka kunskapen om föreningshusen, föreningarna och deras betydelse både för medlemmarna och för andra i bygden. Detta både i ett historiskt perspektiv och i nutid.

Att öka kännedomen om föreningens arkivhandlingar och i möjligaste mån också samla ihop dessa och se till att de får en säker förvaring.

Möjligheten att sammanställa en skrift kring sin förenings historia.

Fler möjligheter i projektet

Studiebesök på Föreningsarkivet

Att arbeta med storytelling, träffa en arkivpedagog

Att samtala med en byggnadsantikvarie

Andra önskemål?

Tidsramar

Förslagsvis bör dokumentationen vara klar under år 2013. Hur bedömer ni det?

Vissa föreningar har en lång historia och mängder med arkivmaterial, medan andra har en betydligt kortare historia att nysta i.

DELTAGARE I PROJEKTET

Bergs kommun:

Hackås föreningshus

Allan Magnusson
Bengt Jönsson
Einar Eriksson
Sven Karlsson
Torbjörn Skog

Folkets Hus, Börtnan samt Börtningården

Gunhild Ericsson
Anna Vikström har bidragit med fotografier

Klövsjö kristliga ungdomsförening

Lisbeth Svensson

Skålan (bönhus, bygdegård, badhus/bagarstuga)

Lisa Nordenberg
Majlis Handler
Tore Sundvisson

Bräcke kommun:

Bensjö bygdegård

Aina Kjellberg
Birgitta Henriksson
Christer Olsson
Gösta Olsson
Hans-Lennart Jonsson
Henry Åhlin
Håkan Henriksson
Inga-Britt Carling
Inger-Lise Olsson
Karin Englund
Lars-Erik Edler
Lennart Bengtsson
Lennart Eriksson
Lennart Modin
Mikael Pettersson
Monika Olofsson
Patrik Ek
Sonja Olofsson

Bräcke Folkets Hus

André Norberg
Barbro Toresson
Kerstin Wallin
Per-Arne Olsson
Åke Edin

Boggsjö kapell

Barbro Eriksson
Gurli Norlén
Karin Eriksson
Kjell-Åke Sundberg
Margita Gustavsson
Rolf Sundström
Sixten Persson
Walter Norlén

Dövikens bygdegård

Anita Löfgren
Björn Löfgren
Gunnel Forslin-Jönsson
Göran Jönsson
Hans-Erik Nilsson
Hans-Gustav Hermansson
Ingvor Augustsson
Karl-Olov Nilsson
Lillemor Hermansson
Linnéa Nilsson
Siv Nilsson
Ulf Håkansson

Flatnors föreningshus

Birgitta Levin
Bo Rylander
Carole Westberg
Hugo Berg
Ing-Marie Jonsson
Kenneth Elfven
Olov Jonsson
Rubert Nilsson
Östen Nilsson

Hunge Folkets Hus

Barbro Toresson
Berith Norberg-Nyström
Birgitta Persson
Eva Larsson
Inger Halvarsson
Joyce Larsson
Marianne Öhlund
Margit Hagström
Ragnar Bengtsson
Vidar Dahl

Ljungå bygdegård samt kapell

Anette Brannermark
Erika Brannermark
Karl-Ove Söderberg

Zenit bygdegård, Rissna

Margita Gustavsson
Peter Svanström
Roger Karlsson

Vår bygdegårds historia - om bygdegården i Västerövsjö

Berith Andersson
Berit Källström
Daniel Jonsson
Kjell Eriksson
Marie Källström
Sven Jonsson

Härjedalens kommun:

Glöte föreningshus

Erik J Bergström

Hedeviken - badhus, GT-lokalen samt Trosavik

Alf Östberg
Alva Nääs
Bertil Westlund
Björn Eriksson
Einar Westlund
Folke Bäck
Gudrun Westlund
Gunnar Mårtensson
Gunvor Persson

Hans-Erik Persson
Ingemar Jonasson
Kathy Bäck
Marianne Olsson
Mildrid Mårtensson
Olle Nääs

Ljungalid - samlingslokal i Ljungdalen
Gunilla Lundhall

Krokoms kommun:

Bygdegården - en resurs i bygden
Jan-Olov Jonsson

Ede föreningshus, Offerdal
Kjell-Erik Jonasson
Stig Nilsson

Från ordenshus till bygdegård under 120 år - om Rödöns bygdegård
Jan-Olov Jonsson

Hissmofors Folkets Hus
Eva Eklund

Logen nr 312 Liljan av IOGT-NTO, Ås
Britt-Marie Persson
Eva Lindén
Eva Sundin
Gerd Vikman
Sören Persson

Näldens bygdegårdsförening
Per-Martin Edström

Ordenshuset i Föllinge:
June Ekelin

Ragunda kommun

Frälsningsarméns kår no 12 i Mårdsjön
Bo Grinde
Karin Grinde
Bertil Lindqvist
Maud Nilsson
Rune Pettersson

Intresseföreningen Baracken

Bo Grinde
Karin Grinde
Bertil Lindqvist
Maud Nilsson
Rune Pettersson

Mårdsjöns byggnads- och badhusförening

Bo Grinde
Bertil Lindqvist
Maud Nilsson
Siv Olsson
Rune Pettersson

Änge Gård, Mårdsjön

Lars Wickström

EFS Krokvåg

Jan Lindström och Arne Lundstedt har bidragit med fotografier

Strömsunds kommun:

Kvarnbergsvattnets bygdeförening

Yngve Johansson

Logen nr 387 Strålen av IOGT, Hammerdal

Gunnel Bergvall

Logen nr 655 Norrskenet av IOGT-NTO, Strömsund

Gunnel Backlund
Hedvig Eriksson
Lea Jonsson
Maj-Britt Sandström
Marianne Näslund

Logen nr 1824 Frejas Borg, av IOGT, Gåxsjö

JE Altefors

Logen nr 2308 Ede Skans, Hammerdal

Eric Sethson
Anita Olofsson och Robert Nyberg har bidragit med fotografier

Björkvattnets föreningshus

Sune Lindman har lånat ut inramad teckning för skanning

Åre kommun:

Arvesunds frysförening

Fred-Olof Bergqvist

Bygår'n i Undersåker

Lina Lennemar

Föreningar och deras hus - Hammarnäshalvön

Fred-Olof Bergqvist

Logen nr 813 Hjärpe Skans av IOGT-NTO, Järpen

Anne-Marie Nilsson

Astrid Olausson

Birgitta Granehag Engström

Björn Engström

Gudrun Larsson

Ingmar Fredriksson

Sewald Allmin

Östersunds kommun:

Minnen från Ringsta föreningshus

Gunilla Nilsson Edler

DOKUMENTATIONER SOM TILLKOMMIT UNDER PROJEKTTIDEN

Arvesunds frysförening:

Text av Fred-Olof Bergqvist, Arvesund och Uppsala.

Axplock av minnen från Föreningshuset i Hammerdal:

Text av Gunnel Bergvall, Hammerdal.

Bensjö:

Dokumentation om Bensjö och samlingslokaler, pågående arbete.

Bensjö sammanställning om Bensjö, pågående arbete.

Från studiecirkel, för deltagarförteckning se bilaga 2.

Björkvattnets föreningshus:

Lån av inramad teckning gjord av Willy Hansson år 1951, skapad i samband med invigningen av huset. Finns skannad. Förmedlad av Sune Lindman, Björkvattnet.

Boggsjö kapell:

Fotografier samt äldre dokument.

Från studiecirkel, för deltagarförteckning se bilaga 2.

Bygdegården - en resurs i bygden:

om Rödöns bygdegård och dess betydelse för bygden i dag.

Text av Jan-Olov Jonsson, Rödön.

Bygår'n Undersåker:

Text av Lina Lennemar, Undersåker.

EFS Missionsförening i Krokvåg:

Fotografier från skördefest förmedlade av Jan Lindström och Arne Lundstedt.

Flatnor föreningshus:

Kort historik samt äldre dokument.

Från studiecirkel, för deltagarförteckning se bilaga 2.

Folkets Hus, Börtnan samt Börtnangården:

Fotografier, digitala, förmedlade av Gunhild Ericsson samt Anna Wikström.

Text av Gunhild Ericsson, Börtnan.

Från ordenshus till bygdegård under 120 år - om Rödöns bygdegård:

Fotografier, digitala, förmedlade av Jan-Olov Jonsson.

Text av Jan-Olov Jonsson, Rödön.

Frälsningsarméns kår no 12 i Mårdsjön:

Fotografier, digitala, förmedlade av Bo Grinde.

Text av Bo och Karin Grinde, Bertil Lindqvist, Maud Nilsson och Rune Pettersson.

Föreningar och deras hus - Hammarnäshalvön:

Sammanställning av Fred-Olof Bergqvist, Arvesund och Uppsala.

Hissmofors Folkets hus:

Kortare glimtar från intervjuer.

Text av Eva Eklund, Hissmofors.

Intresseföreningen Baracken:

Text av Bo och Karin Grinde, Bertil Lindqvist, Maud Nilsson och Rune Pettersson.

Klövsjö kristliga ungdomsförening:

Innehåller texter, fotografier, även äldre material.

Text av Lisbeth Svensson, Klövsjö.

Kvarnbergsvattnets bygdeförening:

Lån av fotografi på syföreningsdamer, fotot förmedlat av Yngve Johansson, finns skannat.

Text av Yngve Johansson, Gäddede.

Ljungalid - samlingslokal i Ljungdalen:

Fotografier och tidningsklipp, digitala, förmedlade av Gunilla Lundhall.

Text av Gunilla Lundhall, Ljungdalen.

Logen nr 2308 Ede Skans, Hammerdal:

Lån av fotografier från tillställningar på Ede Skans förmedlade av Anita Olofsson, finns skannade.

Fotografi, digitalt, på litografin "Ede Skans" av Birgit Ståhl-Nyberg, förmedlat av Robert Nyberg.

Text av Eric Sethson, Gävle.

Logen nr 1824 Frejas Borg av IOGT, Gåxsjö:

Inför förbudsomröstningen 1922 och om logens syförening.

Text av JE Altefors, Gåxsjö.

Minnen från föreningshuset, Glöte:

Text av Erik J Bergström, Östersund.

Minnen från Ringsta föreningshus:

Text av Gunilla Nilsson Edler, Nälden.

Mårdsjöns byggnads- och badhusförening:

Fotografi, digitalt från Bo Grinde.

Text av Bo Grinde, Bertil Lindqvist, Maud Nilsson, Siv Olsson och Rune Pettersson.

Näldens bygdegårds historia:

Fotografier, digitala, förmedlade av Per-Martin Edström.
Text av Per-Martin Edström, Nälden.

Ordenhuset i Föllinge:

Fotografier förmedlade av June Nilson Ekelin.
Text av June Nilson Ekelin, Föllinge och Löderup.

Skålan bönhus:

Fotografier, digitala, förmedlade av Tore Sundvisson.
Text av Tore Sundvisson, Skålan.

Vår bygdegårds historia - om bygdegården i Västerövsjö:

Text av Berith Andersson, Kjell Eriksson, Daniel Jonsson, Sven Jonsson, Berit Källström och Marie Källström.

Ås föreningshus:

Intervju med Christina Falkengård av Eva Sundin, Östersund.
Intervjuer med Ingeborg Ljungblom och Anders Borgström, sammanställda av Eva Lindén, Ås.
Historik, text om konstnären Sven Linnborg med mera av Eva Sundin, Östersund.

Änge Gård, Mårdsjön:

Fotografier, digitala, förmedlade av Bo Grinde.
Text av Lars Wickström, Mårdsjön.

-

Aktiebolaget Jemtlands Goodtemplarbank:

Text av Margareta Olsson, Föreningsarkivet i Jämtlands län.

Badhusföreningar:

Text av Eva Tegnhed, Föreningsarkivet i Jämtlands län.

Missionsåkrar och missionsladan i Undersåker:

Text av Margareta Olsson, Föreningsarkivet i Jämtlands län.

Ryggrad i ekonomin – om syföreningars betydelse:

Text av Margareta Olsson, Föreningsarkivet i Jämtlands län.

TIDIGARE GJORDA DOKUMENTATIONER SOM VI FÅTT IN UNDER
PROJEKTTIDEN

Bygdegårdsföreningen i Månsåsen:

Boken "Brevlådan mitt i byn". Innehåller bland annat artikeln "Händelser kring
föreningshuset (bygdegården) i Månsåsen. Helmer Ericsson.
Inlämnad av Helmer Ericsson, Månsåsen.

Bygdegårdsföreningen Stenhammaren:

Bygdegården Stenhammaren i Mattmar. Ingmar Fredriksson 2012.
Inlämnad av Ingmar Fredriksson, Järpen.

Bölegården:

Gamla Böle. Nr. 7 Lokalen
Böle utvecklingsgrupp 2002.
Inlämnad av Karl Gustav Lindblad, Rätan.

EFS Missionsförening i Krokvåg:

EFS Missionsförening i Krokvåg 120 år. Jubileumsskrift. Jan Lindström 2012.
CD-skiva med intervjuer med Elisabet Forsberg, Per Lund och John Lövgren.
Inlämnat av Jan och Margareta Lindström, Gevåg.

EFS:s missionsförening i Undersåker:

EFS Missionsförening i Undersåker 1879-2004. "I tro under himmelens skyar har fäderna
skördat och sått..." Kort historik inför ett 125-årsjubileum. Anders Andersson 2003.
Inlämnat av Ivar Hansander, Nyland, Järpen.

Nylands missionshus genom 100 år. Anders Andersson (författare), Ivar Hansander (red.)
2009.

Inlämnat av Ivar Hansander, Nyland, Järpen.

Så, skörda och så vidare – en gammal jämtlandslada berättar. Anders och Berit Andersson,
Sture och Ruth Normark. 2006.

Inlämnat av Ingemar Eklöv, Nyland, Järpen.

Undersåkers missionsförening genom 100 år. En kort historik. Carl Wangby 1979

Inlämnat av Ingemar Eklöv, Nyland, Järpen.

Hackås föreningshus:

Hackås Föreningshus. Liten historik. Sixten Andersson 1979. I: Hackås sockenkrönika 1978.
Inlämnad av Sven Karlsson, Hackås.

Kvarnbergsvattnets bygdeförening:

Årskrönika för Frostvikens hembygdsförening 2009. Innehåller artikeln "Kvarnfröjd i
Sandnäset närmar sig 100 år. Gunnel Jonsson 2009.

Inlämnad av Yngve Johansson, Gäddede.

Logen nr 806 Hoppets grund av IOGT, Mattmar:

Kopia av textsida med ett foto och tillhörande text. Fotografiet togs i samband med att ett antal personer uppmärksammades för ett femtioårigt medlemskap i logen. Ingmar Fredriksson.

Inlämnad av Ingmar Fredriksson, Järpen.

Logen nr 1586 Mullfjället av IOGT-NTO, Duved:

Fotografi, exteriör av byggnaden.

Inlämnat av Karin Bark, Nordhallen.

Logen nr 462 Sjöblomman av IOGT, Bergsviken / Aktiebolaget Strömdalen, Berg:

Berg och Åsarne 1993. Innehåller artikeln ”Aktiebolaget Strömdalens historia”. Bertil Månsson.

”Bilderna berättar – om Bergsvikens by i Bergs socken, Jämtland”. Studiecirkel, redaktör Bertil Månsson 2007.

I boken finns bilder på bland annat logelokalen och missionshuset.

Se även Svenstakyrkan.

Fotografier. Kopior av föreningshandlingar.

Allt inlämnat av Bertil Månsson, Svenstavik.

Logen 6393 Skutan av IOGT-NTO:

Kopior av några dokument med koppling till den nystartade logen.

Inlämnat av Ingmar Fredriksson, Järpen.

Logen nr 3531 Vikingafanan av IOGT-NTO, Brunflo:

Godtemplarlogen 3531 Vikingafanan 100 år 1905-2005. Carl-Eric Ericsson och Folke Landin 2005.

Inlämnad av Folke Landin, Brunflo.

Logen nr 346 Vikingalöftet av IOGT, Alsen / Röde föreningshus

Alsenbladet nr 3 och 6/2008, nr 1/2009. Artiklar om föreningshuset. Carina Wikstrand.

Även lån av fotografi taget i samband med att logens medlemmar har besök. Många av personerna är identifierade. Fotot finns skannat.

Inlämnat av Carina Wikstrand, Röde, Alsen.

Offerdals östra baptistförsamling

Östra Offerdals baptistförsamling – dess bildande och första årtionden. Sören Ekerbo u å

Inlämnad av Sören Ekerbo, Utgård, Offerdal.

Svenstakyrkan:

Berg och Åsarne 1987. Innehåller artikeln Svenstakyrkans församling 90 år, Svenstakyrkan 10 år 1987. Bertil Månsson. 1987.

Från byskola till centrumkyrka. Svenstakyrkans församling 100 år. Svenstakyrkan 20 år 1997 – en jubileumsskrift. Bertil Månsson.

Fotografier.

Se även Logen nr 462 Sjöblomman av IOGT, Bergsviken / Aktiebolaget Strömdalen, Berg.
Allt inlämnat av Bertil Månsson, Svenstavik.

Godtemplarrörelser och deras samlingslokaler från Ocke och västerut, Åre kommun:
Rapport från studiecirkeln "Vi går i cirkel kring vårt hus". Studieledare och nedtecknare
Anders Danielsson 1987.
Inlämnad av Birgitta Grane Hag Engström, Järpen.

Skålans Folkets hus:
Insatsbevis i Byggnadsföreningen Folkets Hus i Skålan 1964, digital bild.
Inlämnat av Tore Sundvisson, Skålan.